

Babits Mihály képzőművészeti kapcsolatai az 1927 és 1929 közötti időszak dokumentumainak tükrében¹

„A művészet az érzetek és érzések, a tudomány a belőlük leülepedett fogalmak drága gyűjteménye.”

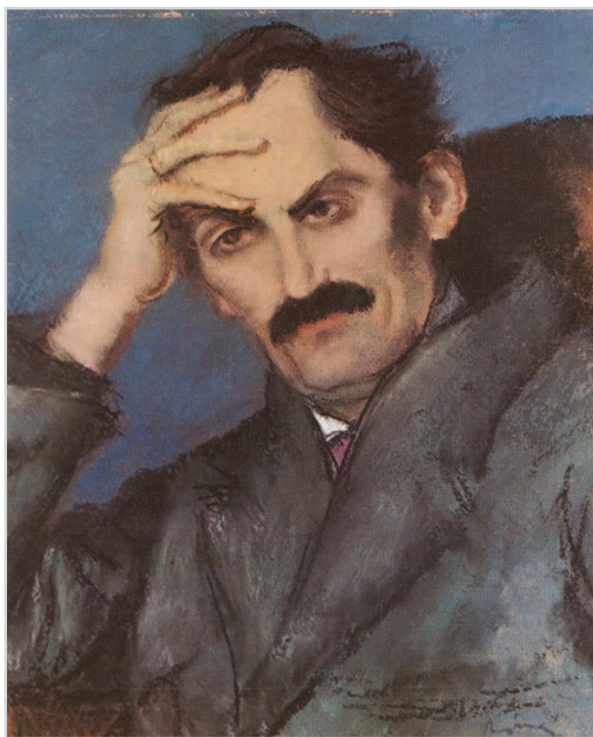
Babits Mihály: *Tudomány és művészet* (1912)²

„Nem tudok elképzelni művészt, akit ne a szabadság lelkesítene. A művészet maga a szabadság: bizonyos oldalról nézve ez a lényege. A művész az az ember, aki mindent belülről lát, ekként mindent belülről megért (a tudós az, aki kívülről érti meg) és mindennek megérti a létjogosultságát. Ekként a művész az, aki mindent megenged, sőt

akinek minden tetszik, a rossz is, a csúnya is. A művész az egész világ szeretője, vagy inkább a művész maga az egész világ egy lélekbe sűrítve. Ekként lehetetlen, hogy a művész valamitől megtagadja a szabadságot és a létjogosultságot: viszont legművészetellenesebb dolog a művészettől valami szabadságot megtagadni”³ – Babits Mihály a *Nyugatban*, 1911-ben megjelent írásában a művészi szabadság korlátlan lehetőségét a belülről fakadó lélek kifejezésének a határtalanságában látta.

Amikor 1910-ben Fogarason, a *Modern impresszionisták* címmel tartott előadásában a festészet és az irodalom kölcsönhatásáról beszélt,⁴ már komoly képzőművészeti műveltséggel rendelkezett. A művészi kifejezésre való törekvésben az érzékelés sokoldalúsága, a benyomások komplex összekapcsolása ösztönözte. A vizuális élmény, azon belül a tájkép és a csendélet korai műalkotásaiban is foglalkoztatta. Ezt bizonyítják a *Paysages intimes* tájképeket tartalmazó ciklusa mellett a *Tájképek*, a *Lyrical festmények* és a *Csendéletek* lírai ciklusai is. Babits olvasmányélményei között jelentős John Ruskin *Modern Painters* című könyve. Ruskin meggyőződése szerint a „modern művésznek vannak bizonyos felsőbbrendű pontjai, amelyeket még nem sikerült teljesen megérteni”⁵ ezért összehasonlítja az ókori és a modern művészet nagyszerű alkotásait. Babits a fogarasi *Modern impresszionisták* című előadásában is utal az antik és a modern művészet stílus szintézisére: „Költészetéről és festészetéről szölok. [...] A modern művészet megszületéséről beszélek, hogyan kelt ki a nép lelkéből, mint hajdan Venus istennő a tenger habjaiból. Nagyvárosi Venus ez a modern művészet.”⁶ A szövegalkotás új lehetőségeivel kísérletező Babits műalkotásait is a gazdag kulturális utalások integrálása jellemzi. Pályájának elején nem csupán a görög-latin költé-

Rippl-Rónai
József,
Babits Mihály,
1923
© Wikimedia
Commons

¹ A tanulmány az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült.

² BABITS Mihály: *Tudomány és művészet* = *Nyugat*, 1912, 24. sz., 953.

³ BABITS Mihály: *Disputa. Művészet és szabadság* = *Nyugat*, 1911, 21. sz., 782.

⁴ „A festészet ugyanoly irányban fejlődött, mint a költészet.” BABITS Mihály: *Modern impresszionisták* = *Uő: Esszék, tanulmányok I–II.* Szerk. BELIA György, Bp., Szépirodalmi, 1978, I., 126.

⁵ „...meggyőződésem, hogy modern művésznek vannak bizonyos felsőbbrendű pontjai, amelyeket még nem sikerült teljesen megérteni, ezért az a célom, hogy szoros összehasonlítást tegyek az ókori és a modern tájművészet nagyszerű alkotásai között.” RUSKIN, John: *Modern Painters*. London, George Allen, 156, Charing Cross Road, 1903, 83. (Saját fordításom – S. M.)

⁶ BABITS: *Modern impresszionisták. i. m.* (1978), 116.

Rippl-Rónai
József,
Enteriőr,
1909
© Wikimedia
Commons

szet és a mitológia közvetítette kultúra inspirálta, hanem a modern világirodalom is (Baudelaire, Verlaine, Bergson, Goethe, Rilke, Nietzsche, Dante, Wilde, Swinburne, Byron, Burns, Keats, Browning, Meredith, Poe és Whitman). Babits tudatosan választotta verseinek „alapstruktúrájaként a régít az újjal nem egyszerűen szembeállító, hanem bonyolult rájátszásokkal egymással összekapcsoló, az intertextualitásra hangsúlyosan ráépülő poétikai formát”.⁷ Mindemellett az újfajta költői kifejezést kereső Babitsra a *Cirrus*, *Stratus*, *Cumulus* versek keletkezése során bizonyára hatott Ruskin művének első kötetében olvasható *Az égbolt igazsága* (*The Truth of Skies*) fejezete is, amely a felhők leírásával foglalkozik, majd a felhők festészetben betöltött szerepét William Turner művészetében vizs-

gálja.⁸ Babits fiatalkori verseiben számos képzőművészeti alkotást lehet felfedezni: a *Hegeso sírja* valóban létező görög síremlék ekphrasziszféle leírása, amely – a ruskini szemlélet nyomán – az antik és a modern művészet kivételes találkozása. A *Csipkerózsa* Aubrey Beardsley képének meglepő átköltése,⁹ a *Pictor Ignotus* című vers eszmei tere pedig egy olyan múzeum, amelyben a lírai én az itáliai reneszánsz alkotásait tekintheti meg. Noha a *Pictor Ignotus* Baudelaire *A fároszok* című versére és Browning azonos címmel keletkezett költeményére is rájátszik, Babitsnak ihlető élményei lehettek az 1908-as és az 1909-es olaszországi utazásai során a velencei képtárakban látott festmények. Ugyanakkor meghatározó forrásnak bizonyul az 1909 őszén megrendelt Ruskin *The Stones of Venice* há-

⁷ KELEVÉZ Ágnes: *A fiatal Babits költői menedéke: az intertextualitás = Egy közép-európai értelmiségi napjainkban*. Tverdota György 65. születésnapjára. Szerk. ANGVALOSI Gergely et al., Bp., ELTE BTK, 2012, 214.

⁸ „Turner [...] bejárta vázlatkönyvével egész Angliát, sőt egész Európát, s amit látott, lefestette azon helyen, úgy, ahogyan látta. Nem szépíteni akarta a természetet, hanem ellesni szépségeit. Megleste a fény változásait, a hajnal, az alkony csodálatos színeit s a tenger csillogását,

s azon nyomban vászonra vetette.” BABITS: *Modern impresszionisták*. i. m. (1978), 119–120.

⁹ Kelevéz Ágnes kutatásai szerint a *Csipkerózsa* című verset Beardsley *Self-portrait* 1894-es alkotása ihlette. Babits biztosan látta a képet, hiszen egy Beardsley-monográfia és a festő kétkötetes képzőművészeti albuma is része volt a könyvtárának. KELEVÉZ Ágnes: „Kit új korokba küldtek régi évek.” *Babits útján az antikvitástól napjainkig*. Bp., PIM, 2008, 51.

romkötetes monográfiája is. A *Pictor Ignotus* olasz reneszánsz festőkről adott lírai arcképsorozata is bizonyítja, hogy a babitsi „mű befogadása elválaszthatatlan a hatástörténetétől. [...] Beszédmódja a személyesség korlátozása, a lírai szubjektumról az alkotásra helyezett hangsúly, s ezzel összefüggésben a művesség, a fokozott műgond tudatos érvényesítése.”¹⁰

A művészetek iránt igen intenzíven érdeklődő Babits élete során számos képzőművésszel került szakmai-baráti kapcsolatba. Tanítványai közül a fotográfus Moholy-Nagy Lászlóval és a film- és művészettörténész Hevesy Ivánnal is váltott levelet. Ugyanakkor Csáky József szobrászművész, Fáy Dezső festőművész, Lühnsdorf Károly grafikus, Glatz Oszkár művészettörténész, Rippl-Rónai József festőművész, Csorba Géza szobrász, Scheiber Hugó festőművész, Márffy Ödön festőművész, Beck Ö. Fülöp érem- és szobrászművész, Tipary Dezső tájképfestő, Einczinger Ferenc esztergomi festőművész is a baráti köréhez tartozott. A Babits-hagyaték dokumentumait vizsgálva megállapítható, hogy – az öt emlékezetes portrén megörökítő Rippl-Rónai halálát követően – 1927 és 1929 között olyan stílussteremtő művészekkel volt kapcsolatban, mint Márffy Ödön, Csorba Géza, Beck Ödön Fülöp, Scheiber Hugó és az esztergomi baráti köréhez tartozó Einczinger Ferenc. A Nyolcak utódjaként létrejött Képzőművészek Új Társasága (KUT) a modern képzőművészeti irányzatokat képviselő, törekvéseikben a francia posztimpresszionizmushoz is közel álló magyar művészcsoporthoz, amelynek első elnöke Márffy Ödön festőművész volt,¹¹ az Ernst Múzeumban rendezett 1924-es első kiállításuk után is

gyakran küldött meghívókat Babitsnak. A vizsgált időszakban Márffy Ödön a Képzőművészek Új Társasága nevében kéri fel Babitsot, hogy a Magyar Tudományos Akadémia üléstermében 1927. december 18-án megrendezett Rippl-Rónai-megemlékezésre küldjön emlékbeszédet.¹² Babits – akiről a korszakos jelentőségű festőművész, grafikus 1923-ban készítette a leghíresebb arcképportrét – erre az alkalomra írta *A festő halála* című költeményét.

A magyar plasztika terén a monumentális és grandiózus alkotásaival kiemelkedő Csorba Géza szobrászművész – aki elsősorban Adyt megörökítő művészként vált ismertté – Babits arcképéről is készített műalkotást.¹³ Az 1928 decemberében a Tamási Galériában megrendezett kiállításról Babitsot is értesítette,¹⁴ ekkor lehetett ugyanis először megtekinteni – több műalkotással és Bornemisza Géza alkotótárs festményeivel együtt – a Babits arcképéről mintázott szobrot is.

A szobrász és éremművész Beck Ö. Fülöp, aki országos hírnevét a *Nyugat* Mikes-emblémájának köszönhetette, elsősorban párizsi franciáktól tanulta az éremkészítés új-fajta eljárásait. Babitsról nem csupán plakettet, hanem mellszobrot is készített. Az 1927. május 18-ára elkészült szoborportré Babits örök vonásait faragta kőbe. A vizsgált időszakban Beck készítette Baumgarten Ferenc nagyszabású, „páratlan erő kifejtést”¹⁵ igénylő márvány síremlékét is. Beck vallomása szerint a művészetek legmagasabbra szárnyaló időszakában, a görög kultúra vagy a reneszánsz virágzásakor készíthettek ilyen nehéz eljárással kőbe mintázott szobrokat. Egy pihenő zárandokot ábrázoló síremlék leleplezésekor, 1929. október 11-én a Kerepesi te-

¹⁰ GINTLI Tibor: *A Babits-líra viszonya a modernséghez* = Uő: *Irodalmi kalandtúra. Válogatott tanulmányok*. Bp., Magyar Irodalomtörténeti Társaság, 2013, 84., 90.

¹¹ Márffy Ödön (1878–1959) festőművész, grafikus, Ady özvegyének, Boncza Bertának (1894–1934) a második férje (1920-tól), a MIÉNK tagja, a Nyolcak alapító tagja (1908). A KUT (Képzőművészek Új Társasága; 1924–1949) alapító elnöke.

¹² „Kedves Mihály / A KUT egy Rippl emlékünnepe rendez a Tud. Akadémia üléstermében decz. 17-én, Kernstok egy hosszabb emlékbeszédet tart. / Társaságunk nevében kérlek, tedd meg nekünk azt a nagy örömet, hogy a mi nagy halottunk emlékét méltón a Te formádban örökítsd meg erre az alkalomra. A mennyiben szíves volnál ezt vállalni, úgy arra kérünk légy oly jó ezt velünk még a héten tudatni. / Meleg baráti szeretettel ölel / Ödön.” A levél folytatásaként Csinszka biztató üzenete olvasható. MÁRFFY Ödön és MÁRFFY Ödönné, BONCZA Berta Babits Mihálynak, BABITS Mihályné Tanner Ilonának, Gépírat, a KUT fejléces levélpapírján, OSZK Fond III/874.

¹³ A szobor elkészítéséhez Babits és Csorba 1926 tavaszán többször is személyesen találkozott.

¹⁴ „Mélyen tisztelt Mester, / Meghívom a Tamási Galériában most megnyíló kiállításomra, melynek keretén belül az Önről mintázott szoboromat is bemutatnom. / Megjelenését okvetlenül kérem s Bornemisza is szeretné Önt megismerni. / tisztelettel és barátsággal / Csorba Géza.” CSORBA Géza Babits Mihálynak, Budapest, 1928. december. Tintairás, a Modern Kiállítás-szervező Bizottság és a Tamási Galéria nyomtatott fejléces levélpapírján, OSZK Fond III/351/3.

¹⁵ „Arról értesítelek, hogy a »vándor« a Baumgarten-síremlék márványfigurája elkészült és holnap felállítom végleges helyén. Az egész síremlék-ügy végleges befejezése előtt, szükségesnek tartom egy-két körülményre figyelmet felhívni. Jobb lett volna élő szóval elmondani, vártam is ígért látogatásodat egész nyáron, de mert nem jöttél, rákényszerülök az írásra. /Először is tudnod kell, hogy ez a szobor <ez> az elkészítés módja által, a magyar szobrászatban páratlan erő kifejtést jelent. Voltak ugyan szobrászaink, kik maguk faragták munkáikat. (Ferenczy István és a köv. generációban 1-2, sőt kortársaim között is vannak pl. Vedres és Medgyesi). De csak kisebb dolgokat. Ilyen nagyobb szabású és nagyobb stílusú (szinte dekoratív) munkát egyet sem ismerek. Ám ha mégis akadna egy, melyet a »vándorral« összehasonlíthatunk, abban ez biztosan egyedül áll, hogy egyenesen kőbe mintáztam bele, kis vázlatok alapján. Ez nem csak technikai kérdés. Ez az eljárás borzalmasan megnehezíti az előállítását, de igen sok konzekvenciája van a formai kialakításban. Azt hiszem, minden laikus is felismeri majd, mennyire különbözik kortársaim munkáitól formaadásban. Hát ez főképpen a kőbemintázás folyamánya. Magából a kőből csiholom ki így forma-nyelvezetét és ez ugyancsak más, mint a mintázott szobroké. Az V. és VI. századbeli (K.[!] e.) görögök és a legjobb középkor szobrászai, a reneszánszban Michel-Angelo dolgozott így. A művészetek legmagasabbra szárnyaló idejében.” Részlet a levélből, BECK Ö. Fülöp Babits Mihálynak, Tintairás, Budapest, 1929. szeptember 29., OSZK Fond III/250/5.

metőben, Móricz Zsigmond, Kárpáti Aurél és Paul Ernst német esztéta mellett Babits is mondott avatóbeszédet: az „emberi léleknek jól esik kegyeletes érzéseit megkötni valamihez: határozott helyhez és látható jelhez. Így jelöltük meg mi is a helyet, ahol utoljára és örökre megpihent a nagy világnak ez a fáradt zarándoka, aki utolsó akaratával szülőhazája legnagyobb szegényét, a magyar szellemembereinek nyomorát rendelte enyhíteni.”¹⁶

Az avantgárd egyéni, ironikus, ám nemzetközileg is elismert képviselője, Scheiber Hugó festőművész az 1920-as években a berlini portrékészítés sikerei után úgy gondolta, hogy az arcképekről készített műalkotás lesz a hazai elismerés titka. Számos „riporteri fürgeséggel” megrajzolt arckép után, 1926-ban készítette el expresszionista portróját Babits Mihályról. Scheiber Babits arcképéről készített pasztellalkotását még az év októberében kiállították a Nemzeti Szalonban. Műveiből számos gyűjteményes kiállítást rendeztek Nyugat-Európában és az USA-ban is. Néhány esztergomi és budapesti személyes találkozás után nemzetközi sikereiről, a New York-i Brooklyn Múzeum, The Little Review Gallery és a berlini Sturm által kiállított képeiről értesítette Babitsot.¹⁷ Scheiber 1926-ban és 1927-ben hosszabb időt töltött Esztergomban is, ahol Babits gyakori vendége volt.

Babits életének 1924-től egyre fontosabb színtere lett Esztergom. Az esztergomiak által Elő- vagy Aranyhegynek nevezett részen álló szobakonyhas parasztház, amelyhez 272 négyszögöl telek is tartozott, 1924. március 27-én vásárolta meg a Babits házaspár.¹⁸ A ház és a kert már a birtokbavétel évétől kezdve otthona lett a költőnek. Az előhegyi nyaralóban sok barát és ismerős kereste fel. Babits kezdettől fogva gyakran látta vendégül a magyar irodalmi, művészeti és közélet jeles képviselőit, barátokat és ismerőseit. A vendégségbe érkezőket leggyakrabban

Babits és felesége levélben invitálta Esztergomba, de az is előfordult, hogy a látogatók kértek időpontot a személyes találkozásra. Hosszabb-rövidebb időre számos művész vendégeskedett a költőnél. A vendégek gyakran a reggeli vonattal érkeztek, és az esti hajóval tértek vissza Budapestre. 1927 és 1929 között Babits vendégei voltak Esztergomban: Einczinger Ferenc, Scheiber Hugó, Bányai Kornél, Kárpáti Aurél, Sárközi György, Gaál Mózes, Schöpflin Aladár, Gellért Oszkár, Rédey Tivadar, Szabó Lőrinc, Féja Géza, Beck Ö. Fülöp, Tóth Aladár, Basch Lóránt, Komjáthy Aladár, Nagy Zoltán, Karinthy Frigyes, Ascher Oszkár, Juhász Géza, Komlós Aladár, Erdélyi József és Szerb Antal.¹⁹ Babits itt is folyamatosan dolgozott, élénk postaforgalmat bonyolított Budapest és Esztergom között. Kisebb-nagyobb megszakításokkal általában tavasztól őszig tartózkodott a vidéki nyaralóban.²⁰ Babits szívesen ellátogatott az esztergomi fürdőbe is,²¹ ahol gyakran úszott. Esztergom tehát nem csupán szellemi műhelyt, baráti társaságot, kikapcsolódást, hanem aktív pihenést és egyfajta menedéket is jelentett a költő számára. Az esztergomi ház valóban szellemi központtá vált, a pesti lakásnál csendesebb, de annál elmélyültebb találkozásoknak tudott otthont adni. *Esztergomi riport* című írásában Babits erről így vall: „Esztergom műváros. Festőkkel találkozom az utcákon; írók nyaralnak itt, mint Szini Gyula s más is; a helyi lapokban irodalmi polémikák folynak, s este a kávéházban Bányai Kornél, a kiváló fiatal költő üdvözl.”²² Az előhegyi ház falán szaporodtak az illusztris vendégek kézjegyei. A Babits-villa legendás autogram falának alapja Einczinger Ferenc esztergomi festőművész Bánom városrészben található pincéjének aláírásfala volt. Babits Esztergomban ismerkedett meg a festőművésszel. Einczinger Ferenc az esztergomi Takarékpénztár főtisztviselője, festőművész, grafikus, közíró, a helyi kulturális élet megha-

Scheiber Hugó,
Férfi portré,
1925 és 1930
között
© Wikimedia
Commons

¹⁶ *A Baumgarten Alapítvány Dokumentumok I.* Szerk. TÉGLÁS JÁNOS, Bp., Argumentum, 2003, 19.

¹⁷ „Engedje meg, hogy következő adatokat hozzam b. tudomására nem mindennapi eseményről lévén szó, hogy magyar festőművésznek külföldön egyszerre 3 kiállítást rendezzenek. Amerikában New-Yorkban a »Brooklyn-Múzeumban« 16 nemzet festőinek részvételével megnyílt az első ultramodern kiállítás 5 nagy festő vesz részt köztük magam 4 képpel közte egy nagy 3 méteres kompozíció ugyan csak New-Yorkban a »Little Review-Gallery«-ban külön kollektív kiállításom is megnyílt. / Berlinben a »Sturmmal« januárban rendezett kiállításom meg lett hosszabbítva itt 50 képem van kiállítva.” Részlet a levélből, SCHEIBER Hugó Babits Mihálynak, Tintaírás, Budapest, 1927. február 3., OSZK Fond III/1110/4.

¹⁸ A házvételben két barátjuk volt segítségükre: Kárpáti Aurél költő és kritikus, valamint Tipary Dezső tájképfestő és grafikus. Babits és felesége az 1924. március 24-én megtörtént adásvétel után hamar birtokba vette a kertet és az épületet. Időközben azonban a ház egyik oldalfala bedől, a javítási munka még 1924 júniusában befejeződik. Az építési munkálatokhoz kölcsönt kellett felvenni. Ebben Kárpáti Aurél közvetítésével Einczinger Ferenc esztergomi festőművész, a helyi ta-

karékpénztár főtisztviselője segített, aki később a költő művészbárátja, Babits helyi ügyes-bajos dolgainak intézője lett.

¹⁹ *Török Sophie Naptárai I.* Szerk. PAPP Zoltán János, Bp., Argumentum, 2010, 298–393. A Babits házaspár 1928 nyarán a szokásosnál később – csak az olaszországi körütről hazatérve, valamint az 1928. június 3-án, Újpesten megrendezett Babits-ünnepély után –, 1928. június 9-én utazott Esztergomba. Ezen a nyáron június 18-án kezdődött meg a nyaraló felújítása is, ami egészen augusztus elejéig tartott.

²⁰ 1927-ben május 27-től október 12-ig; 1928-ban június 9-től szeptember 28-ig; 1929-ben május 20-tól október 3-ig volt ott. *Török Sophie Naptárai I. i. m.* (2010), 298–393.

²¹ BABITS Mihály édesanyjának – aki 1928 nyarán látogatott el Esztergomba – levélben is ajánlotta a fürdőhelyet: „Esztergomban t. i. van egy kitűnő gyógyfürdő, melyet sokan fölkeresnek vidékről és Pestről is; jó levegő, gyönyörű hely stb.; szebbet nem találnál a Balatonnál sem. Nagyon szép strand van.” BABITS Mihály – BABITS Mihályné Kelemen Aurórának, Esztergom, 1928. augusztus 1. után, Tintaírás, Babits Mihály Emlékház, Szekszárd, 75. 1. 19.

²² BABITS Mihály: *Esztergomi riport* = *Uő: Esszék, tanulmányok. i. m.* (1978), II., 78.

Társasággal²⁴ is levelezett, az 1927. december 8-i dokumentum²⁵ szerint annak tagjává is választották. 1927. december 13-án, a bencés gimnázium dísztermében olyan irodalmi esten vett részt, ahol néhány versének (*Cigánydal*, *Szaladva fájó talpakon...*, *Csillagokig*) művészi szavalata²⁶ után Rosta József, az Esztergomi Tanítóképző Intézet tanára székfoglaló előadást tartott: *Babits Mihály írói arcképe* címmel. Az Einczinger–Babits-levelezésből tudható,²⁷ hogy 1928. december 9-én, a Társaság névadójának emlékünnepe a bencés gimnázium dísztermében Lepold Antal elnöki megnyitója után Babits tiszteletbeli tagként olvasta fel székfoglaló előadását *Balassa mint költő és mint ember* címmel.²⁸ Babits tehát Einczinger Ferenc festőművész közvetítése révén vett részt a Balassa Társaság rendezvényein, ahol később, az 1930-as években is szerepelt. Egyik kézirat fogalmazványában így vallott Esztergom kulturális hagyományairól: „Esztergom városa megérti a költőt. [...] Esztergom lélekben és kultúrában él: ez a hagyománya. Hiszen a Szent István városa ez, aki először jegyezte el országa lelkét az európai kultúra lelkével; s az első nagy költő, Balassa Bálint itt lehelte ki égő és győrtődő szellemét ennek a kultúrának a védelmében.”²⁹

A Balassa Társaság irodalmi rendezvényein kívül Esztergom vizuális élményt is nyújtott a költő számára. Babits többször ellátogatott a Prímási Palota képtárába. Az 1927. július 10-én Esztergomba látogató Rédey Tivadarnak is megmutatta a Várhegy tövében álló érseki palotában található Keresztény Múzeum gazdag képző- és iparművészeti gyűjteményét. Simor János (1813–1891) bíboros érsek egyházművészeti gyűjteményét 1878-ban a római Bertinelli kanonoktól felvásárolt hatvanhárom képpel is bővítette. Az érsek az 1880-as években iparművészeti tárgyakat (a kölni Schnütgen-gyűjteményből), valamint felvidéki középkori táblaképeket is vásárolt. Később Ipolyi Arnold (1823–1886) művészettörténész, műgyűjtő nagyváradi püspök ajándékozott (részben a kölni Ramboux- és a bécsi Lemann-gyűjtemény árveréséből) német, osztrák és olasz alkotásokat a képtárnak. Így pár ismeretlen magyar késő középkori alkotás (*Evangelista Szt. János*, *Szt. Anna harmadmagával*, *Atyaisten zenélő angyalokkal*), Ko-

lozsvári Tamás *Kálvária-oltára* és néhány osztrák, német barokk kép (Christian Ernst Dietrich: *Az asszonyok Krisztus sírjánál*; Johann Rottenhammer: *A pásztorok imádása*) mellett a korai olasz reneszánsz műremekei is megtekinthetők. A kiállításon többek között olyan firenzei szerzők is szerepelnek, mint Giovanni dal Ponte (*Krisztus a kereszten*), Taddeo Gaddi (*Madonna a trónon*), Bicci di Lorenzo (*Trónoló madonna remete Szt. Antal és Szt. Katalin között*), Andrea di Bonaiuto (*Apostol félalakja*).³⁰ Babits, látva a többnyire passiótörténetet ábrázoló, vallásos ihletésű, rendkívül sokszínű késő középkori és XIV–XV. századi firenzei művészet alkotásait, méltán nevezte Esztergomot „magyar Firenzének”. A festészeti gyűjteményről, valamint Kolozsvári Tamás Kálvária-oltáráról, illetve a gazdag iparművészeti alkotásokról *Esztergomi séta* című esszéjében ad számot: „Enyém az érseki képtár, melynek termeit többnyire egyedül bolygom vendégeimmel. [...] Úgy tekintem, mint magángyűjteményem. Honfíui büszkeséggel dobban meg a szívem, ha látogatóim elcsodálkoznak a középkori magyar festészet remekein, a Kolozsvári testvérek vagy a titokzatos M. S. mester alkotásain. [...] Maga a Bazilika Európa legnagyobb temploma. [...] Esztergom mégis a Szent István őshelye. [...] Fantáziám fölforr, elvesztem a felelősségérzetet, s egy magyar Firenze képe alakul ki bennem; még most is ezt a képet látom magam előtt, ahogy itt ülök hegyi lakomba és letekintek a tájra. [...] A kupolákra, a nyájas hegykoszorúra és az Arnóra, akarom mondani Dunára, amely az Arnónál tulajdonképpen sokkal szebb.”³¹

A vizsgált időszak vonatkozó levelezéséből megállapítható, hogy Babits az 1920-as évek végén számos olyan képzőművésszel állt kapcsolatban, akik jelentős műalkotásokat (szobrot, portrét, rajzot, festményt) készítettek arcképéről. Ugyanakkor Esztergom városának csodás tája, magaslati perspektívája, festői dombjának lenyűgöző Bazilikája, gazdag képtára, pezsgő irodalmi-művészeti élete jelentette számára a művészeti élményeknek azt a szabadságát, ahol „az egész világ egy lélekbe sűrítve”³² nyújtott szellemi inspirációt.

²⁴ Az 1926 és 1947 között működő művészeti társaság a város irodalmi, művészeti, történelmi, helytörténeti, társadalmi életét ismertető, fejlesztő polgári társulás volt. Fővédnöke a hercegprímás, védnöke a vármegye főispánja volt, elnöke dr. Lepold Antal, alelnöke Einczinger Ferenc.

²⁵ „Igen tisztelt Uram! / Az esztergomi Balassa Bálint Társaság első bemutatkozó közgyűlése Uraságodat a társaság tiszteletbeli tagjává választotta.” Részlet Homor Imre, a Balassa Társaság főtítkárának a Társaság nevében írt leveléből. A Balassa Bálint Irodalmi és Művészeti Társaság Babits Mihálynak, Esztergom, 1927. dec. 8., Tintáírás, a Társaság nyomtatott fejléces levélpapírján. OSZK Fond III/1643/18.

²⁶ A Babits-verseket Szántó Magdolna előadásában hallhatta a közönség.

²⁷ Einczinger Ferenc már 1928. március 23-i levelében felkérte Babitsot

Balassa Bálintról írt értekezése előadására, Babits végül decemberre halasztja a székfoglalót (saját szanatóriumi kúrja, Tanner Ilona vakbélgyulladás és egy tervezett olaszországi utazás miatt). EINCZINGER Ferenc Babits Mihálynak, Esztergom, 1928. március 23, Tintáírás, OSZK Fond III/390/5.

²⁸ [NÉVTELEN]: *Balassa-emlékünnepe = Esztergom és Vidéke*, 1928, 100. sz., 2.

²⁹ BABITS Mihály: *Esztergom közönségéhez*, 1934., Ceruzáírású fogalmazvány, OSZK Fond III / 70.

³⁰ Vö. *Az esztergomi Keresztény Múzeum képtára*. Szerk. BOSKOVITS Miklós, Bp., Akadémiai, 1964

³¹ BABITS Mihály: *Esztergomi séta = Pesti Napló*, 1932, 182. sz., 13.

³² BABITS: *Disputa. i. m.* (1911), 782.